

नेवात व लखामरि

डा. पूर्ण रत्न शाक्य

श्व च्वसू लखामरिया बारे च्वयाया लक्ष हान छुगु नेवातये थःगु संस्कृतिया चिंया बारे पाठकतये न्हयने तयेत खः । नेवातये सभ्यताये नयेगु त्वनेगुया थाये तसकं तःधं जु । नेवातयेसं हे नेपाले दुने साक्क भिंक व थी थी चीजबीजत नया वया च्वंगु खः । नेवातयेसं हे नयेत्वनेगुलिइ ध्येवा नं यक्को यक्को हे खर्च याना वया च्वंगु खः । श्व नेवातयेगु नयेत्वने यायेगुलिइ ध्येवा यक्को यक्को खर्चयायेगु बानी जुगुलिं नेवातयेगु आर्थिक अवस्था कमजोर जुल धइगु हिसाबं ब्यबहार सुधारे नं यक्को यक्को ख्याल याना वया च्वंगु खने दु । श्व लखामरि छेलेगु चलन यात फतलिंफतले म्ह यानायंकेगु कुत याना हया च्वंगु दु । श्व लखामरि नं दयेकेगु स्वयेगु अवसर कम जुया वनिगु संभावना नं खनेदु । उकें श्व मरिया बारे छुं खँ सिइका तयेदःसा छुं सेनिमखु धइगु जिगु थःगु बिचार खः ।

श्रोत :-

यले धलायचायेच्वंपिं नेवाः हलुवाइतयेके व येँ नयाँ बानेश्वर चोके खये हलुवाइ छम्हसिगु पाखें लखामरिया बारे वंगु जुन महिनाया

२० तारीख खुन्हुं कयागु अन्तवार्ता व थःगु निजी अनुभव।जिगे निजी अनुभव छगु अंश छम्ह म्हस्युम्ह ल्हासानेवाः दु गुम्हेसिनं सँदेसे वना ऐंथामरि दयेकेगु ज्या याना, मरिपसःतया ध्येबा कमायेयाना नेपाले लिहां बिज्यात।

लखामरिया शुरूवात

लखामरिया शुरूवात गुबले निसैं जुल धइगु जिं नेनाकेना स्वयाया हिसाबं सुयापाखेंनं जिं चित्तबुझे जुगु लिसः काये मफुत।थ्व मरि दयेकेगु ढंगया हिसाबं थ्व मरि नेपाले न्हापा निसैं चलन चल्लिइ दुगुला धइगु अनुमान याये फु।थ्व मरि झी जा नयेगु जाकि या चुं व केँ नयेगु बुवचा मायेया चुँ ल्वाकछयाना दयेकिगु जुल।नेवाः सभ्यताया चिं जाकि खः।नेवातयेसं जाकि चुँयात छेला चतांमरि दयेका पुजा पाजाये छेलिगु चलन दु। जाकि चुँ या क्वाति त्वनेगु चलन नँ दु। तर छुचुं मरि दयेका पुजा-पुजाये छेलेगु धइगु चलन खने मदु। उकेँ नेवा सभ्यताये छुचुंया थाये अपायसकं मदु धाःसां ज्यु। थ्व लखामरिनं जाकियात छेला दयेकेगु याना वया च्वंगु जुल। थुकेंयाना थ्व लखामरि नेवातयेगु मौलिक मरि खइ धकाः अपुक्क अनुमान यायेफु।थ्व मरि छेलिपिनं नेवाःत हे खः।गैर नेवाः नेपामि

तयेसं छेलेगु याना मवः । अगतिं छेलेगु उलि चलननं खनेमदु । खासयाना
बिहाबले जक छेलिगु थ्व मरि जुल । थुकिंयाना थ्व मरि छेलेगु
चलननं नेवातयेगु हे मौलिक चलन धकाः अपुक्क अनुमान यायेफु ।

लखामरि छेलेगु ई

लखामरि नेवातयेसं जक छेलावयाच्चंगु खः धकाः जिं च्वये च्वया । थ्व
बिहाया सीजने छेलिगु जुल । नेवाःतये बिहा याइबले दक्षिण एशिया
दे-देसे च्वंपिं मनूतयेथें दाइजो कायेगु बिइगु चलन मदु । दाइजोया
चलनं हिन्दुस्थान पाकिस्तान बंगलादेशे च्वंपिं मनूतयेत गुलि प्रभावित
याना तःगु दु धइगु झीसं नेना वया च्वनागु दु । नेवातये दाइजो
कायेगु बिइगु चलन मदुसां लखा कायेगु बिइगु धइगु चलन दु । थ्व
लखा कायेगु बिइगु धइगु दाइजोया उल्टा खनेदु । बिहायाइम्ह अथवा
जिजाभाजु जुइम्हेसिया छेंया पाखें भमचाया थःछें यात लखा बिइगु
जुल । दाइजो धइगु जिजाभाजुं भमचाया छें पाखें काइगु चीज जुल ।
नेवातये थज्योगु चलन मदुगुलिंयाना नेवात छगु अलग्ग हे नेशन
जुल धइगु प्रमाणित जुया च्वंगु खनेदु । नेवात मौगोलियन नेशने लाः
धकाः विद्वान तयेसं धया वया च्वंगु दु । थज्योगु हे मौलिक चलन
नेवातये दुगु कारणं याना नेवातयेत मौगोलियन मूलया नेशन धकाः

परिभाषित याना तःगु जुड़फु। दाइजो कायेगु बिड़गु चलन दुपिं
मनूतये दाइजो नापं-नापं म्हयायेमचा नं जिजा भाजु यात बिड़गु
चलन जुल।नेवातये म्हयायेमचा बिया लखा कायेगु चलन खः।
लखाकायेगु चलन थ्व दाइजो लिसे तुलना यानाला गथे खः नेवातयेसँ
थ्व लखाकायेगु चलन यात धमाधम तोता हयेगु याना हयाच्वंगु
खनेदु। थ्व लखा कायेगु बिड़गु धड़गु मंगोलियन नेशन तयेगु चलन
खः।थ्व चलन मंगोलिन मूलया मनूतये उपमाया लागि जापानीतये,
तिब्बेतन तयेनं दुगु खने दु।इमें लखामरि मखुसे थःथाये दुगु मरिचरि
समेत मेमेगु चीजबीजत कायेगु बिड़गु याइगु जुल। म्हयायेमचा
तःधिक जुड़क बांलाक हुर्केयाना तःगु हिसाबं जिजाभाजुजुइम्हेसिया
परिवार पाखें कृतग्यता ग्यापन यायेगु अर्थ बिड़गु थ्व उपहारया
चिं खः। थ्व चलन यात नेवातये म्हयायेमचातयेसं थःत मियाछोइगु
धकाः नकारात्मक अर्थ थुइका थ्व चलन यात मछेलेगु याना हया
च्वंगु खनेदु।

लखामरिया बाना व लखामरिया भुमिका

लखामरि दयेकिइपिं हलुवाइतयेसं थ्व लखामरिया बाना यक्को दु
धकाः धाइ।दयेकिम्हेसिया इच्छा अनुसारं थःथःगु हे बानानं दयेके

ज्यु दयेके फु धइगु वयेकपिनिगु धापू खनेदु।अयेनं नेवा तयेसं
बिहाबले छेलेगु याना वया च्वंगु लखामरि अप्वःयाना निता हे
जक खनेदु।छगु चाकलागु लखामरि जुल।मेगु तासया ईथ थें आकार
वःगु ऐंथा मरि जुल।चाकलागु लखामरि शाक्य, श्रेष्ठ, जोशी व
मेमेपिसं नेवातयेसं छेलिगु खःसा, ऐंथामरि चाहिं ज्यापु तयेसं छेलेगु
याना वया च्वंगु खने दु। थ्व लखामरिया तौल नं थःथःपिने औकातया
हिसाबं तये ज्यु।गुलिसिनं छपाया छगु धानीं तइपिं दःसा गुलिसियां
बागु धानीं तया छुइकिइपिनं दुगु खनेदु।थुलिहे तौल माःधकाः धइगु
मदु।थ्व लखामरि कालबिलनं थःथःगु चलन अनुसार ग्वःपा कायेगु
बिइगु धइगु थःथःपिनिगु इच्छा अनुसार निर्णय याना कायेगु बिइगु
याना वया च्वंगु खनेदु।चाकलागु लखामरि न्हापा स्वीनिपा कायेगु
बिइगु चलन दुगु खःसा, ज्यापु तये ऐंथा मरि ख्वीनिगु जोडा
कायेगु बिइगु चलन दुगु खनेदु। थ्व जिजाभाजुया परिवार पाखें
कया म्हायायेमचाया परिवारं थःथिति पित्त इनाबिइगु चलन जुल।
नेवातये थ्व मरि गुलि कालबिल यात उलिहे थःथःपिनि परिवारया
स्वापुया प्रकृति सिइदइगु जुल।स्यापिं मस्यापिं अथवा सतिइपिं तापाःपिं
धइगु सिइदइगु जुल। मरि छपा कालबिल जुल धाःसा व स्वापु
तसकं सतिइगु प्रमाणित जुइ।मरि बापा अथवा चकंछि कालबिल

जुल धाःसा स्वापु तापाःगु प्रमाणित जुइ।श्व मरि इनाबिया
इनाबिक्कसित म्हयायेमचा बियाछोयेबले भ्वये सःता इमिपाखें
म्हयायेमचायात क्वसः कायेगु चलन नेवातयेगु जुल । थुपिं क्वसःत
हे म्हयायेमचाबियाछोयेबले नापं तथा छोइगु उपहारया चीजबीजत
जुल ।म्हयायेमचाया छुं परेजुइबले क्वसःया सामान मिया म्हयायेमचां
ज्या तरेयाइगुनं नेवातयेगु चलन खः ।

लखामरि व एनआरएन नेवात

नेपामितयेगु कर्म छगु एन आर एन जुया नयेगु खः ।श्व प्रथा यात
न्हापां शुरूवात यापिं नेवाःतहे खः मेपिं मखु।जिं थुकिया बारे
छुं भतिचा बृस्तितरूपं एन आर एन व नेवात धइगु शिर्षके श्वयां
न्हयो च्वसू च्वये धुन।नेवाःत धइपिं क्वःथिइक बिचायाना स्वयेबले
कालिगढं ब्यापारी वर्गे परिणत जुपिं खनेदु।यें देया तुलाधरत नेपाःया
ब्यापारीवर्गे तसकं च्वयेला।वयेकपिन्सं छेलावया च्वंगु थःथःपिनिगु
थरयात स्वया यंकेबले वयकपिनिगु थर कंसाकार, ताम्राकार, शिल्पकार
ईत्यादि स्पष्ट रूपं कालिगढ परिवार तयेगु थर धइगु स्पष्ट जु।वयेकपिं
फुक्कं हे कालिगढं बुलुं बुलुं ब्यापारी ज्या नं याना यंका ब्यापारी
वर्गे लावंगु धइगु बांलाकहे अनुमान यायेफु।थथे ब्यापारी वर्गे परिणत

जुङ्गुलिङ्गु नेपाःदेया भुमिका स्वयां सँदेया भुमिका तःधँ
खनेदु । न्हापांनिसँ नेवाः कालिगढत सँदेसे वना कालिगढ ज्या याः
वनेगु चलन दु । नेवातयेसं सँदेसे वना देगलये, बिहारे, सिकर्मि ज्या,
द्यःधालेयायेगु ज्या, पौभा च्वयेगु ज्या, चाया द्यःदयेकेगु ज्या,
तिसा-तासा दयेकेगु, लुं चुं दयेकेगु ज्या ईत्यादि याना वया च्वंगु
जुल । वयेकपिं थःगु कालिगढ ज्या यायेगु ज्यासले हे न्हियान्हिथं
छेलेमागु हिन्दुस्थाने बनेजुगु सामानत, नेपाले बनेजुगु सामान त भतिभति
मिया लवःनया, वहे लवःयात हानं पुंजीया रूपे लगानीयाना
नेवाःकालिगढ तयेसं ब्यापारी ज्या याना ब्यापारी धायेका वःगु
जुङ्गुफु । तिब्बेतन तयेसं यलया नांदँपिं धाख्या ब्यापारी तयेत ग्यागा
छोंखाँ धकाः धायेगु याइ । ग्यागा छोंखाँ धाःगु मानि हिन्दुस्थानया
सामान, चीजबीजत मिङ्गुपिं ब्यापारीत धाःगु खः । धाख्यात धङ्गुपिं
न्हापांनिसँ ब्यापारी वर्ग मखु । वयेकपिं लुकमित खः । वयेकपिं झिखाछें
पंचेनलामाया गुम्बाये मैत्रीबुद्ध दयकुबले व मुर्तियात लुं जलप
यायेगु ज्या याना वःपिं धकाः तसकं प्रख्यात जु । वयेकपिंसं अथे
लुकमिया ज्या याये धकाः वना नापं-नापं ब्यापारेनं ल्हा तथा
लिपते नामीपिं ब्यापारी वर्गे परिणत जुगु थ्व ज्वलन्त उपमा जुल ।
धाख्यात सकलें ब्यापारी मखु । धाख्यातये दुने आतकनं कालिगढ

ज्या याना जिविका याना वयाच्चंपिं मनूत खने दनिं। जिं थनं च्वये
तेनागु छु धाःसा नेवाः हलुवाइ सँदेसे वना ऐंथा मरिया पसःतया
साहुजुया नेपाले लिहाँ वःपिं दु। नेवात एन आर एन जुइमागु कर्म
जुगुलिं नेवाःतयेसं सँदेसे वना न्हापा द्यःदिइ दयेका वःसा लिपा
ऐंथा मरि छुना पसःतया ब्यापारयाना कमाये याना वःपिनं दु धकाः
धाये तेनागु खः ।

लखामरियागु थौकन्हेया प्रचलन

लखामरि अप्वःयाना बिहाबले जक छेलिगु खःधकाः जिं च्वये
च्वयेधुन। लखामरियात नेवातये म्हयायेमस्तेसँ नकारात्मक अर्थ कया
लखामरि लखाकायेगु बियेगु चलनया म्ह याना हयाच्चगु दु धकाःनं
न्हयने च्वये धुन। अयनं श्व चलन पुरा थप्प हे रोकेजुगु ला
मखुनिं। तर लखाकाये बिये याइपिं नं म्ह जुया वया च्वंगु व कायेबिये
याइपिं नेवासमुदायेया दुने च्वंपिं मनूत नं न्हियान्हिथं म्ह जुया वया
च्वंगुनं खनेदु। खासयाना ज्यापुतयेसं आतकनं ऐंथामरियात म्ह हे
जूसानं लखामरि काल-बिल यायेगु चलनयात निरन्तरता बिया
वयाच्चंगु हे दनि। लखामरिछुइपिं हलुवाइतयेसँ हे श्व प्रथायात तोता
छेये धुंकुगु खनेदु। नेवातयेसं श्व मरियात प्रचलने हयेगु म्ह याना

हगु छखे खने दःसा, मेखे पति थ्व मरि स्वनिगःया बजारे मेमेगु हलुवाइ मरिथें हे सामान्यरूपं अपुक्क न्याये मिये याये ज्युगु चलन नं बुलुं बुलुं जुया वया च्वंगु दु। थौकन्हे थ्व मरि नेवाः हलुवाइ पसले खने दया वया च्वंगु दु। अथे गैर नेवाः हलुवाइ पसः थुवाया धापुकथं लखामरि थौकन्हे गैर नेवाःनेपामितयेसंनं बिहाबले सजेयायेत व अगतिं नं snack स्नाएक थें न्याना यंका छें नयेगु चलन खने दया वयाच्वंगु दु धइगु खः। थुगु हिसाबं स्वयेगु खःसा लखामरियात नेवातयेसं छखे छेलेगु म्ह याना हसां मेखे लखामरि नेपालीकरण जुया वया च्वंगुनं खने दुगु जुल। थौकन्हे उकें लखामरि धइगु बिहाया ईले जक छुइगु मजुसे अगतिं नं छुना नेवाः हलुवाइ तयेगु पसलेजक मखुसे गैरनेवाः हलुवाइ तयेगु पसलेनं मिइत ब्बया तःगु यें यल ख्वपदेया मरिपसले खंके फु। थथे ऐंथामरि सामान्यकरण जुगुनीतियाना मरिदयेकेगु कच्चा पदार्थयात जाकि चूं जक छेलेगु मयासे मैदायातनं छेला हयेगु चलन जुया वया च्वंगु खनेदु। ऐंथामरिनं ततःपाः याना छुइगु जक मखुसे चिचिपाः याना न्यायेमिये अपुक्क, नये अपुक्क दयेकेगु चलन जुया वयाच्वंगु दु।

निष्कर्षः

नेवाः सभ्यताया चिंया रूपे यक्को यक्को नेवातयेगु मौलिक चीजबीजत
 स्वयेगु दुगु जुल । उकिमध्ये श्व लखामरि नं छगु जुल । श्व लखामरियात
 नेवाः हलुवाइतयेसं सँदेसे तकनं वना दयेका मिया वःगु दु धइगु
 ल्हासा नेवातयेगु छगु मौलिक इतिहास दुगु जुल । श्व मरि बुलुं
 बुलुं नेपालीकरण नं जुया वयाच्चंगु दुगु जुल । श्व मरि कालबिल
 यायेगु चलनं याना नेवात धइपिं दक्षिण एशिया मूल जाति मखु
 धकाः नं प्रमाणित या । दक्षिण एशियाये च्वंपिने मनूतये दाइजो कालबिल
 यायेगु पुलांगु चलन दुगु जुल । श्व लखाकालबिल यायेगु धइगु
 नेवातयेगु चलन जुल । श्व चलन मंगोलियन जातितयेगु चलन लिसे
 मिले जू । विश्वया मनूष्य-जाति शास्त्रया विद्वानतयेसं नेवात
 मंगोलियन जातिइ लाः धकाः धयावया च्वंगु धापू छगु श्व लखाकाल
 बिल यायेगु चलनलिसे स्वापु दुगु धापू जुल । बिश्वये शित युद्धसिधया
 मनूतयेगु ध्यान पिने-पिने मखुसे दुने लाः वन । मनूतये दुने थःथःगु
 जातियाबारे सयेके-सिइके यायेगुलिइ पुर्नजागरण वगु जुल । वहे लहर
 नेपालेनं वया च्वंगु जुल । नेपाले दुने नेवातये दुनेनं श्व जागरण
 वया च्वंगु खनेदु । यदि नेवातयेसं थःगु सभ्यताया थज्योगु मौलिक
 चलनयात ल्यंकातयेगु खःसा श्व लखामरि कालबिल यायेगु चलनयात
 निरन्तरता बियातयेमाःगु तसकं आवश्यक खनेदु । मनूतयेसं ध्येबा

धइगु फजूल खर्च याहे याइ मयाइ मखु। छथाये मयासा मेथाये
याइ। थ्व लखामरिइ खर्चयात धाःसा नेवातयेगु मौलिक सभ्यता लेना
च्चनिं। थज्योगु खँ धइगु छम्हेसिनं थुइकां जिइगुला पक्का हे मखु। नेवात
सकसियां थुइके माःगु खँ जुल।

क्वचाल।